

Анатоль БУТЭВІЧ

ПАЧЫНАЕЦЦА ЎСЁ З ЛЮБВІ

Шчопці думак-згадак пра паэтычна ўскрыленую аднакурсніцу

Жэня Янішчыц.

Мы так доўга былі знаёмыя — разам вучыліся, атрымлівалі і трацілі небагатыя стыпендыі, сустракаліся, спрачаліся, праста бавілі час за абмеркаваннем «жыщёвых навін», мелі спрычыненасць да пісьменніцкіх спраў, што мо праз тое я дагэтуль не магу адназначна адказаць: хто ж яна — Жэня Янішчыц?

Чуллівае дзіця Палесся, якое асабліва востра адчувала сваю знітаванасць з беларускай зямляй? Апантанае і захопленае жыщём дзеўчанё, якое ўсюды і ва ўсім бачыла — а мо шукала? — пазэю? Зачараўаны родным краем летуценнік, які і ў людзях намагаўся заўважыць (і заўважаў) толькі лепшае, чалавече і чалавечнае? Непрыстасаваны да сурowych праяў, да няпраўды, маны і падману чалавек, якому часам хацелася ад усяго несапраўднага і прывіднага схавацца ў гэткі ж прывідны, але збаўчы свет пазэї? Акрылены светлымі прадчуваннямі рамантык, для якога стасункі з рэальнасцю і нават з людзьмі давалі не адну толькі прыемнасць, але і цяжар суперажывання за непамыснасці іншых? Паэтка з Божай іскрай, якая за зневесний, здаралася, бравадай і весялосцю, намагалася прыхаваць сваю ўражлівую да балючасці натуру, засцерагчыся ад параненасці, aberagchы ту ѿ душэўную струну і ўнутраны настрой, што давалі ёй права пісаць так, як пісала толькі яна — прамаўляць і выдыхаць вершамі?

На Ясельдзе. 1965 г.

Пытанні, пытанні...

А адказы? Ці патрэбен гэткі рэнтгена-падобны досвед, які можа раскладці на драбніцы цэльнасць і выразнасць натуры і характару гэтага рана адспіваўшага палескага жаўрука з ягонай нязмоўчай і светлай, вясной абнадзеенай песняй. Важна іншае — гэты песняспеў быў і застаўся як гаючы глыток дабрыні, шчырасці і даверлівасці, якія не могуць — не павінны! — згінуць, знікнуць з нашага віраломнага жыцця. Як важна і тое, што згадкі пра Жэню Янішчыц і сёння выклікаюць у душы цёплы і супакаяльны настрой, змушаюць прыпыніцца ў шалёным часабегу і як бы зазірнуць за небакрай будзённасці і мітуслівасці, каб спаўна ацаніць вартасць і каштоўнасць прости жыцця.

Вядома, кожны згадвае сёння с в а ю Жэню Янішчыц. І гэта апраўдана, хоць мо часам і супярэчна з традыцыйна разлічанымі на непагрэшнасць успамінамі — як быццам успаміны вымагаюць замест жывога чалавека гаварыць пра ягоны забранзвелы, а таму неожыщёва бліскучы вобраз. Для Жэні гэткая размаітасць меркаванняў акурат і будзе годна стасавацца з яе раскрыленай душой, з яе шырока расплюшчанымі — ажно да неznікальнага здзіўлення вялікімі вачымі, што неабыякава і зацікаўлена пазіралі на свет і прamenіліся прыязнай усмешкай, нават тады, калі рысы твару выдавалі сум і маркоту. Што праўда, маркоціца ёй, асабліва ў

апошнія гады балюча нядоўгага жыцця, даводзілася мо часцей, чым гэта было ўласціва і патрэбна яе ажыўленай і трапяткай натуры.

Хоць, калі зноў жа казаць шчыра, то для мяне асабіста гэткая задуменнасць і нечаканы як бы смутак на твары — а мо праста за-сяроджанаасць? — уяўляюща харектэрнай адметнасцю і загадкавасцю яе студэнцкай пары і таму мо не зусім зразумелай. Бо маладое неспатольнае жыццё тадышніх універсітэцкіх філолагаў (а гэта быў канец шасцідзесятых) вызначалася не толькі ўлягннем у навуку. Хоць для абсолютнай большасці нядаўніх вясковых дзяўчат і неялічкай купкі хлопцаў са 135 студэнтаў нашага курса вучоба і сапраўды сталася апантанай захопленасцю, а аваўязковае праграмнае чытанне цэлай гары мастацкіх твораў, што былі адзін не горш за іншы, трымцівым далучэннем да неабдымнага свету прыгожага пісьменства і ўзвышанаасці душы, ды студэнцкія дні, месяцы, гады былі прасякнуты і звычайнай студэнцкай бесклапотнай весялосцю. А калі дадаць, што гэта былі дабрадзеянныя гады так доўга чаканай хрушчоўскай адлігі, якая неадольна здымала з думак і сэрцаў заскарузласць і няпэўнасць, песціла надзею на нешта нерэальна вялікае і прыгожае, то можна зразумець, што студэнцкі поўбыт ніяк не мог быць чымсьці звыклым, будзённым, а тым больш апрыкрым.

Ды і самі лекцыі, семінары клікалі да разняволенасці думкі, да свежасці ўспрынняцца свету і сябе ў гэтым свеце. Бо выкладчыкі наройні размаўлялі са студэнтамі, разам дыскутувалі, шукалі ту ю адзіна адпаведную праўдзе ісціну, што надае жыццю цэльнасць і мэтаскіраванасць. Алег Лойка, Але́с Адамовіч, Барыс Міцкевіч, Ніл Гілевіч, Дзмітрый Бугаёў сярод тых выкладчыкаў былі ці не найпершымі дарадцамі ў часам заблытаных літаратурных — і не толькі — справах, тымі нязвыклымі, асабліва з пазіцыі сённяшняга дня, тлумачамі і спазнавальнікамі новых абставін раптоўна пасвяжэлага грамадскага жыцця.

Ці не такой студэнцкай вольнасцю і шчырым спадзевам на нязменнаасць жыццёвых абставін былі навеяны і радкі прысвячэння, якія Жэні пакінула мне на адным са зборнікаў: «*Майму Толі, каб заўжды быў вольны і рабіў тое, што яму падабаецца. Жадаю ішчасця!* 8.П.68 г. Мінск. Янішчыц».

Яўгенія Янішчыц і Сяргей Панізнік.
Прага. 1972 г.

А паэзія была не толькі захапленнем асобных, з маленства адораных і праз тое ахвоча прынятых на філфак хлопцаў і дзяўчат. Паэзія сапраўды і без перабольшшання была напоўнена і бальшыня лекцый, і студэнцкія аўдыторыі ды інтэрнаты. Бо дзе яшчэ можна было сустрэць такое, каб выкладчык, паважаны прафесар прыходзіў у аўдыторию і перш, чым пачаць расказваць пра гісторыю літаратуры, захоплены і ўзнёсла, як прызнаны артыст, пачынаў чытаць вершы. Адзін, другі і па настойлівай просьбe хітрых студэнтак трэці, чацвёрты... А так было. Міхась Ларчанкі ніводнай сваёй лекцыі не пачынаў без гэтага святочнага рытуалу, без такога гаючага, як аказалася, прычасця да спавядальнага пастычнага слова. І дагэтуль гучыць у вушах ягоны глухаваты, але выразны і, здаецца, ад адчування гэтакай незвычайнасці, урачысты голас:

Идут белые снеги,
как по нитке скользя...
Жить и жить бы на свете,
Да, наверно, нельзя.

Чьи-то души, бесследно
растворяясь вдали,
словно белые снеги,
идут в небо с земли...

*Вячаслау Рагойша і Яўгенія Янішчыц.
Мінск, БДУ. 1967 г.*

Гэты верш Яўгена Яўтушэнкі стаў як не галоўным рытуальным вершам нашага курса. Настойлівия дзяўчатаў ўпрошвалі падатлівага Міхася Рыгоравіча чытаць яго ледзь не на кожнай лекцыі.

Вось такім было яно тое далёкае ўжо студэнцкае наша жыццё. Бяспрэчна непаўторным і карысным, таленавіта шчодрым. Бо акрамя названых выкладчыкаў на нашым курсе ўпэўнена гучалі тады, а некаторыя праявіліся пазней, галасы Алеся Разанава, Жэні Янішчыц, Віктара Яраца, Алены Руцкай, Яўгена Хвалея, Таццяны Шамякінай, Генадзя Пашкова. Гэта толькі на адным курсе. А поруч жа былі старэйшыя трошкі Сяргей Законнікаў, Міхась Губернатараў, Мар'ян Дукса, Эдуард Зубрыцкі, Рыгор Семашкевіч, Генрых Далідовіч, Юрка Голуб, Анатоль Сербантовіч, Фёдар Чэрня...

Дык хіба ў гэткім самабытна творчым і вірлівым ад талентаў паэтычным катле магла не высцеліцца хоць якая творча здатная асона? Менавіта гэткая размаітасць асона — без перабольшання, гэткі нязвыкла шчодры літаратурны заквас спараджалі няспынныя, нястомнныя і зацятые спрэчкі па той ці іншай літаратурнай дэталі, па адным слове, эпітэце ці рыфме (як гэта дзяўчатаў могуць гля-

З Данутай Бічэль і Варленам Бечыкам. 1969 г.

З беларускімі пісьменнікамі і Вацлавам Жыдліцкім (у цэнтры). 1968 г.

дзець зялёнымі вачыма, як незанятая таксі, пра што адважыўся напісаць Рыгор Барадулін і цэланочныя дыскусіі пра раптоўна ўзвышшаную тадышнім разняволеным грамадскім жыццём ролю літаратуры ў самім гэтым жыцці.

І як цяпер адкажаш, хто ж была ў гэткім эмацыйна і разумова абуджаным асяродку Жэня Янішчыц. Як і іншыя таксама. Сапрауды, час, той спрыяльна шчаслівы час, дашліфоўваў яе самабытны талент, адчуванне слова і прадбачанне таго настрою, які яно пакіне ў душах чытачоў. З Божай адзнакай яна нарадзілася, з даверлівай захопленасцю ўбірала ў сябе вакольны свет, з сур'ёнай разважнасцю спасцігала не толькі сэнс філагічных навук, але і дэмансіравала гэтае спасціжэнне ў сваіх усё больш дасканальных і па-ранейшаму даверлівых вершах. Са шчырасцю прымала людзей і усё больш пранікалася іхнім болем і іхнім бачаннем жыцця, свету, наваколля наогул. Мо гучыць трошку

завысока, але прачытайце і перачытайце Жэніны вершы, і вы адчуце гэта. З раскрыленай душой яна даверліва ішла на сустрач жыццю. Ішла да той пары, пакуль нечакана не спатыкнулася, пакінуўшы боль не толькі родным, а ўсёй нашай не беднай на таленты літаратуры. Не беднай, аднак на адзін не-пайторны і незваротна страчаны голас душы збяднелай.

Хоць голас Жэні гучыць і хвалюе па-ранейшаму свежасцю і шчырасцю ўспрымання свету, даверлівасцю інтанацыі, якая ўласціва ёй і толькі ёй:

Ты пакліч мяне. Пазаві.
Там заблудзімся ў хмельных травах.
Пачынаецца ўсё з любvi,
Нават самая простая ява...
Пачынаецца ўсё з любvi —
Адчужэнне і боль, і нянавісць.
Ты пакліч мяне. Пазаві.
Сто дарог за маймі плячыма.
Пачынаецца ўсё з любvi,
А інакш і жыць немагчыма.

*Марыя Андрэеўна (у цэнтры) —
мачі Жэні Янішчыц.*

Гэта радкі з першай кнігі паэткі, што ўбала свет ў 1970 годзе. Спадзей, надзея, радасць, любоў... Праз сто сваіх нястомных дарог упартая пранясла яна гэтыя дарагія для яе пачуцці. Не разгубіла, не размяняла, не дапусціла, каб прыцьміў іх час і адпрэчыў у небыццё. Ёй так хацелася, каб іх не зняважыла боль адчужэння і нянявісці, каб праз усё жыццё пульсавалі яны ў душы незаплямленымі, свежымі і памятнымі. Так жадалася пачуць альбо хоць бы адчуць водгук — бо інакш немагчыма было жыць...

А ў маёй бібліятэцы як аскепачкі таго вялікага паэтычнага люстра, якім уяўляеца мне творчасць маёй аднакурсніцы Жэні Янішчыц, засталіся надпісаныя ёю паэтычныя зборнікі. Вялікімі акруглымі літарамі

яна выразна выводзіла: «Ад бароў, лясоў і поля — з захапленнем Анатолю. Сонца табе над усімі сённяшнімі і будучымі дарогамі твойго жыцця! Шчыра — Жэні. Мінск, 16.XII — 70». Як далёка ўжо той сямідзесяты, як нязвыкла аддаліліся мы ад светлай і чыстай юнацкай летуценнасці.

І ўжо больш позні, абцяжараны жыццёвым вопытам і выпрабаваннямі надпіс на кнізе з выразнай называю «Пара любові і жалю»: «Майм ніколі не старэючым аднакурснікам — Толі і Таісе Бутэвічам — з пажаданнем радасці, светлыні і магутнай цярпілівасці ў гэтым спешным, трывожным і ўсё-ткі — чудоўным! жыцці. Хай вашай дружнай сям'і заўсёды зорыць удача! Жэні Янішчыц. Мінск, верасень 1985 г.» Ды заўважце — і праз гады, праз жыццёвы часабег не зніклі з яе лексікону ні светлае сонца, ні простая светлыня. З імі, пад імі ішла яна па жыцці — светла, ускрылена, мо часам натруджана, але заўсёды з прыветным агеньчыкам у натомленых гарэзлівых вачах.

Такая яна, Жэні Янішчыц, у маіх згадках, памяці і сэрцы.

Проста Жэні...

Идут белые снеги,
как во все времена,
как при Пушкине, Стеньке
и как после меня...

*Фота з архіва Сяргея Панізініка
і Валянціны Коўтун.*

